

tota Lombardia, i des dels Alps fins a la Romagna, a Trento i Venècia, així com al rètic de l'Engadina: a desgrat de l'aparició en noms de llocs toscans (cf. Ang. Prat, s. v. *bròlo*), no arribant més al Sud, i havent quedat rebutjat per la llengua literària (almenys després del S. XVI) hem de mirar-lo com a mot essencialment gallo-italic o si es vol alt-italià; si bé allí també s'ha de mirar com a autòcton, tenint en compte la seva freqüència en docs. des de la fi del S. IX fins a l'XI i enllà.

En fi, sigui com a antiquíssim manlleu romànic o més aviat com a supervivència local del substrat cèltic, tenim també un al. *brühl*, que s'usà (i avui resta com a nom de lloc) a Alsàcia, Suïssa, Suàbia, Baviera i Hesse. En canvi el mot ha estat sempre totalment estrany al castellà i gallegoportuguès (llevat d'exemples escadussers del verb *brollar* aplicada a l'aigua en algun clàssic aragonès del S. XVII, veg. DCEC I, 524b 41-45, cf. iv, 947b45).

En català es conservaren ben poques restes del primitiu substantiu BRŪGĪLOS. En realitat hem de dir que no tenim cap indicatiu directe que mai s'usés més que com a topònim. És important el nom del poblet d'El Brull, entre Vic, el Montseny i Tona [localment pron. *brú*] allí, com s'havia d'esperar, que apareix documentat des de l'alta Edat Mitjana pels seus importants castell i església, ja en el S. XI almenys, i realment és paisatge típic de bosquets petits si bé força espessos, com els que encara enronden la vella església.² Fora d'això en un parell més de noms, menys importants, del Nord del Principat (*Salt del Brull*³ a l'alt Berguedà);⁴ situació que a penes pot deixar d'inspirar desconfiança. No del tot temperada per la consideració que el primitiu BRŪGĪLOS també quedà reduït a la toponímia a totes les altres terres on existí: Nord d'Itàlia, territori bàvaro-alamànic, Occitània i fins Nord de França. Es podria dir: ¿dubtare de l'origen cèltic de RĒNOS 'riu', 'El Rin', perquè aquest nom propi va acabar per ser l'únic testimoni del mot?

És clar, però, que això ens obliga a examinar curiosament la resta de la informació catalana abans d'arribar a conclusions decidides. Si no el substantiu inicial, almenys els seus derivats han demostrat en català vida tenaç. L'ambient de la cançó popular ens revela que no hi ha imitació en l'ús que fan de *brollar*, aplicada a un líquid, els nostres rapsodes dels Ss. XVII-XVIII, de vegades mig en castellà: (al frare que la sermóna) «s'arrenca el fus y la filosa, / li venta un cop a la corona: / la sanch del cap per terra *brolla*» (Milà, *Romlo.*, 544.9, amb curiosa construcció heteròclita en una altra versió: «que de la sanch la terra 'n *brolla*»); «la partera és 'a la cama, / que toda' *brolla* 'de sangre'» (id., 243D).

No cal torbar-se gaire a recordar que *brollar* és patrimoni dels millors escriptors dels Ss. XV-XIX (des de Joanot Martorell a Massó i Torrents, *AlcM*, i des de Roís de Corella a N. Oller i Costa i Llobera, *DBal.*; Marian Vayreda en *La Punyalada*, ex. que cito a prop. de LLAMP, *llampada*). Afegim, però, que hi ha localment una variant *brullir*, que naturalment s'explica

per la *ú* normal evolutiva de la posició rizotònica, però que en el canvi de conjugació em sembla presentar alhora un testimoni de l'encreuament amb *bullire*, difícilment recusable:⁵ «d'aquella font que *brú* sota cal Teuler en diuen la Font dels Capellans», em deien en el parlar arcaic de l'isoladíssim Adraén, al peu Oest de la Serra del Cadí (1935); «els assots que li davan / de cent y mil passàvan: / tot *brullia* de sanch», nadala que havia recollit el mateix Milà i F. en el seu nadiu Penedès (*Romlo.*, 42.80).

En general, tenim formes que donen fe de la popularitat general del comú *brollar*; i no obstant afanyem a pendre nota que el mot es pronuncia pertot amb *l* i no pas *y*, com ens faria esperar la GL etimològica: «sa font *bròl*» anoto a Ciutadella de Menorca (1964). Val a dir que en la major part dels parlars occidentals i valencians sento formes amb *ú*, que corresponen bé al tractament de *ö* davant palatal: «l'aigua *brúle*» em deien a Esterrí de Cardós de la que sorgia fent bombolles (1934); «la Font Bona *brúle* allí» en el Priorat (Vilella Baixa, 1936); «*brullar*: saltar l'aigua d'un ullal de la terra, d'un clavell de roca» en el Maestrat i Bergantes (Ga. Girona); «una marjaleta --- aon les aigües estan sempre *brullant* per tota ella y formen com un rebals», MGadea (*Terra del Xè* I, 9). I en tinc dades orals tot al llarg del País Valencià (1961-63): a la Jana («l'aigua *brúle* a la Llacuna»), Cervera del Maestre («l'aigua de l'Ull-del-Bou *brulába* amunt») i a Gorga (entre Alcoi i Guadalest); i en algunes localitats intermèdies hi ha almenys importants derivats que indiquen el mateix: *Es Brúllé* 'deu que brolla quan plou molt' («ix allí un alvertent») a Aielo de Malferit;⁶ *el Barranc dels Bruladors* a Vallada (on el mapa marca una deu 2°59' x 38°52').

Entremig queda una zona de pobles més accessibles on viu la forma amb el vocalisme *o* de la llengua comuna: *brojár* a Dénia, «quan plou molt el barranc *bróla auya*» a l'Énova. I d'aquesta deriva un masculí que la *ó* denuncia com a clarament postverbal: ja Cavanilles descrivia impressionat els grans i famosos *brolls* de la Valldigna: «ve formarse de repente un río caudaloso en el barranco del Toro, brotando de su fondo por entre peñas secas tal multitud de fuentes que en el espacio de 10 o 12 varas dan aguas para inundar el valle de Valldigna --- la violencia con que saltan las aguas por los surtidores que allí llaman *Brolls*, y el continuar con la misma fuerza por algunos días después de las lluvias, prueba que llenaron todos los vacíos del monte» (I, 213); i és que m'explicaven a Benifairó que el Riu de la Vaca té els *bróls* més alts que un garrofer; són, doncs, la deu més alta dels grans barrancs i riets d'aqueixa vall; i a Simat, a part dels *bróls* de la Vaca, hi ha els de la Colomera; en el Barranc de Noguera hi ha els *bróls* d'on baixa l'aigua cap a Carcaixent.

El valencià no ens ilustra sobre la qualitat antiga d'aquesta *l* palatal, però sí que han d'aclarir-nos-la els parlars insulars. Ara bé, no sense sorpresa anotem pertot *l* (i no pas *y*). A Andratx l'arxiduc Salvador s'ho prengué com un nom propi («Talgrund vom